

KONIECZNIE (255) *av*

-o- (29), -ó- *KochPieś* (2); *oba e jasne*.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI(XVIII) – XVIII w.

1. Znaczenia nawiązujące do znaczeń wyrazu „koniec” (19) :

a. *Wiecznie, (na) zawsze, do końca jakiegoś okresu; in finem Vulg* (12) : A nie raczy oddalać z vft moich flowa prawdziwego koniecznie [*Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque*] / To iest day abych zawfze mowił prawdę. *WróbŻołt* 118/43, 37/7, 76/9; Acz fye ku onemu myeyfcu y fkrzyni bożey nigdy yuż przywroćić nyemáyá [...] to znák / iz yuż konyecznye kápłáńftwo ono y ofyáry vftály / á nye wyeczne to przykazánye było *KromRozm II* 1, v v; iáko też ktorzy w wierze / y w dobrych vczyńkach trwále ftali / koniecznie przy báránku Bożym / wieczne [!] lie będą rádowác *Leop VV; Mącz* 407d; *KuczbKat* 170; A koniecznie iuż ich tłuć nie przeftánie / álz też y ony do końcá ftárte będą y wniwecz lie obroćá. *CzechRozm* 169; *KochDryas* A2.

Szereg: »koniecznie, (i) wiecznie« (2): Czemuż / moje ciężkości / Czáfow niezczęlnych / ták máią koniecznie Me ferce ćifnac wiecznie? *GrabowSet* K2, H3v.

b. *Na końcu (jako ostatnia, końcowa czynność, fragment); porro Mącz* (5) : powiedáfz iz ták rozumiał / otym Ieronim [...] y inni ludzie. Piękny y doftátetny dowod vkazuiefz koniecznie? *KrowObr* 14; *BibRadz* I 3b *marg*; A zgwáćiwfzy funnienie ono iey [*duszyczki*] niewinne / [...] márnie á frodze zránili iá onemi fprofnóćiami á grzechy nieznośnemi fwiátá tego / iz iá nápoły żywo zoftáwili. A iuż koniecznie zewfzáf zle było oniey bo iuż iey było nie zoftáło / iedno tho nędzne poł żywotá tego tu márnego á doczeńego miefzkánia iey *RejPos* 210; *GrabowSet* Hv.

Szereg: »na koniec albo koniecznie« (1): Misit porro orare ut venirem serio, Dáfá mię ná koniec prośić álbo koniecznie ábych przyfzedł. *Mącz* 386c.

c. *W końcu (po długich przygotowaniach, próbach)* (2) : iżeby iuż ná tym Séymie koniecznie práwa á gruntowna Vnia ták w fkutek fwóy wftáwiona y wykończoná byłá *SarnStat* 1004; *KlonWor* 23.

2. *Wyraża pewność, rozkaz lub postulat spełnienia, gorące pragnienie, nieodwołalne postanowienie: bezwarunkowo, absolutnie, nieodwołalnie; całkowicie, zupełnie; omnino Vulg, Cn; serio Mącz; certe Modrz; fataliter, necessario, plane, prorsum Cn* (102) : licemiernicy ij xiążęta żydowfcy / oftatecznie radę vczyńnili ijżby koniecznie Iezufa zabili. *OpecŻyw* 82v, 70v, 117; *OpecŻywSandR nlb* 3v; *GliczKsiąż* B4; *Leop 3.Mach* 7/6; A ták ia koniecznie rofkázuiefz áby był budowan [*kościół pański*] *BibRadz 3.Esdr* 6/28, *3v, *5 [2 r.], *Gen* 17/13, 27/41; Serio aliquid mandare, Koniecznie co przykázáć *Mącz* 386c, 176c, 411c; *SarnUzn* C3; á iz nienawiści / roftyrki / y niezgody / iáko hániebne fkázy Chrześcijáńftwá / koniecznie precz wyrzucone być máią *KuczbKat* 160; *BudBibKaw* A3v; A Pan Bog był powiedzýał / do mężá fwiętego / Abyś koniecznie wyfzedł / záfraz z mieyfćá tego / Heliafzu *HistHel* Bv, C4; y w kfiegách fwych o tym piśzáf: iáko lie BOG Oćiec gniewáf ná wfzyftek swiát / á iz gi iuż koniecznie záftráćić miał *CzechRozm* 221v, 39, 89v, 171; *ModrzBaz* 135; *KochPs* 7, 112, 150; *CzechEp* *3, 31, 39; Exposco – Barzo požadám, koniecznie lie vpominám. *Calep* 395b; *Phil* O4; Powiefz z mufu / co z dobrá niechceć lie powiedzieć Woláf: nam nielza ieno koniecznie to wiedzieć. *GórnTroas* 42; *LatHar* 126, 263; *WysKaz* [23], 40; *SarnStat* 601; á druga połowicá do tego fkárbu Rzeczypośp: niechayby koniecznie oddawána byłá. *VotSzl* D3v, E3.

W charakterystycznych połączeniach: *koniecznie czynić, jechać, mieć na bacności, obrzezan, oddawany, płacić, przedsięwziąć, przygotować się, przykazać, przyłomić, przyść, rozkaz(ow)ać (2), starać się, stracić, umrzeć, upominać się, usadzić się, widzieć, wiedzieć, wynieść, zabić (5), zakazany (2), zamordowany, zapomnieć, zatracić, zbawiony.*

Frazy: »koniecznie (po)trzeba, jest (a. są) potrzebne« [szyk zmienny] (9 : 4): *LubPs A3v; Święcenie zaśię na vrząd Kościelny/ ácz nie káždemu Chrześcijáninowi z ołobná/ iednák wšyftkiemu Kościołowi koniecznie ieft potrzebne. KuczKat 115, 125; CzechRozm 125v, 249; ModrzBaz 108; CzechEp 92; NiemObr 53; iefli grzechów záłuiem ftátecznie [...] potrzebá kóniecznie Złéy napiérwzé początki żądze wykorzenić KochPieś 2; LatHar +2; WujNT 387, 517; WysKaz 31.*

»koniecznie powinien« (1): *iákoby to koniecznie powinni byli vczynić/ kiedyby to prawdá była/ co przeciwnicy powiádaią NiemObr 38.*

Zwroty: »chcieć koniecznie« = *omnino velle JanStat [szyk zmienny] (21): LibLeg 7/69; KochZuz A4v; áby nie był takim proftakiem/ iáko ieden tu v dworu/ co pánu Grábi z Gorki Káłztellanowi Poznái. chce koniecznie być podobien GórnDworz E6v, Q8v, Rv; WujJudConf 253; CzechRozm 220v; Więc téż pan/ Íprawiedliwym gniewem poruřzony/ Chciái ié koniecznie zgubić KochPs 161; CzechEp 277; ReszList 166; PudłFr 17; Flagito – Pozadám, koniecznie mieć chcę. Calep 422a; WujNT 313, 518; WysKaz)(3; SarnStat 820, 902; PowodPr 50; SiebRozmyśl F3v; CiekPotr 26, 73.*

»koniecznie musieć« [szyk zmienny] (16): *gdyćby przeciw trućiznie twey lekarz twoy podał lekárftwo/ á ty byś nim pogárdził/ záchowan bys od iádu y ímierci nie mógl być/ ále byś koniecznie vmrzec muřiał CzechRozm 206, 77, 83, 125v, 237v; KochPs 96; CzechEp 34, 310; Koniecznie muřę obchodzić święto nádchodzące w Hieruzálem WujNT 473 marg, 21, 461, Act 21/22, s. 810, 828; Boiaźń o przyřzłey śmierci/ vmyřł człowieczy koniecznie zátrwożyć muři WysKaz 46; PowodPr 72.*

a. *Połączenie z czasownikiem zaprzeczonym wyraża zakaz: nie powinno, nie wolno (10) : Letz iednák to co iáwnie ná oko widziemy/ Tego onich konietznie miltzec niemożemy. KrowObr A; CzechRozm 162v; KochOdpr B3; KochPs 212; Nie przyřięgaycie koniecznie/ áni ná niebo/ [...] áni ná ziemię CzechEp 171, 280; WujNT Act 4/18; y iest to ftárożytné pořtanowienié, którym niémamy koniecznie pogardzác. SarnStat 600; Dla tego vřtáviamy: áby koniecznie żaden Sędzia przez żadną iną ołobę/ iedno przez pewnégo řwego řlugę álbo Woźnégo nie czynił y nie wypráwiái řwych pozwów SarnStat 787, 523.*

3. *W funkcji wyrazu modalnego wyrażającego przekonanie o prawdziwości: naprawdę, bez wątpienia, na pewno, oczywiście, istotnie; omnino PolAnt, Modrz, Vulg, Cn; prorsus Mącz, Cn; certe Modrz; oppido, plane, profecto Cn (129) : KromRozm I H[3]; KrowObr 160; á gdy tak przypáľawřiz biodrá řwe gotowo řtać będzimy: koniecznie żadny řie nieprzyáićiel o nas nie pokuři Leop *A3v; BibRadz *4v, 1.Cor 15/29, Gal 4/31; Mącz 394d, 418d; SarnUzn C5v; RejPos 31v, 88v, 225v, 343; GrzegřSm 3; BudNT Ii8v; Bácićiefz teraz/ iz ia/ ia koniecznie ieftem řam Pánem/ á niemáľz Bogá oprócz mnie CzechRozm 5; Tak iefť/ práwieř trefił grufce w wierzch. To koniecznie prawdá iefť/ iz ty řłowá Prorockie/ řłowá řá Boże y prawdziwe: ále ich ty zle vřywaľř CzechRozm 57v; iz ia [...] wierzę że on wřzech rzeczy řtworzyciel [...] Bog/ mógl y iefzćze móże/ řam przez řię řes wřzelákiego řrodku y pořrednictwá czynić/ co iedno chce/ iákofz koniecznie/ niebo y ziemię nápoćzátku/ řes tego*

vczynił *CzechRozm* 122, 24v, 34, 45, 54v, 71v (20); Ieft też to rzecz bárzo potrzebna do wotowánia/ ábyś to śmiał mowic co rozumiesz. Bo koniecznie niegodni są Senatorfskiej ławice/ ktorzi wiągę y cnotę śwą kryją/ bojąc się czelnieyfszych Pánow *ModrzBaz* 29; Koniecznie to nieieft prawdziwa sławá/ gdzie niemálz żadnego baczenia ná słuźność y spráwiedliwość. *ModrzBaz* 107v, 19v, 30, 39, 79v, 96, 98v, 114; *ModrzBazBud* ¶6; *KochPs* 5; Ale gdyby się y teraz ci kupcowie z domu Bożego [...] wygániac mieli/ máłoby ich koniecznie z Rzymfskiej kátoliki zoftáło. *CzechEp* 50; Wízákże/ mogłaby się nieiáka folgá/ tey niezboźności ludzkiej/ pozwolić/ ieftliby koniecznie z niewiádomości imiēnia Bożego bład ten przyśzedł. *CzechEp* 86, 12, 117, 160, 209, 258, 416; *KochPieś* 48; A kiedy go nie broni gdy może od stráty/ Koniecznie go nie miną piekielné zapláty. *ZawJeft* 40; *WujNT Act* 26/9, 1. *Cor* 5/1, 6/7, 9/10, 15/29; *PaxLiz* C3v.

Szereg: »koniecznie i bez wszej wátpliwości« (1): Ale koniecznie y bes wfszej wátpliwości czáftká tá/ y tę sentencią w iedno złącza *CzechRozm* 63.

a. *Wyraża przekonanie wynikłe z przesłanek logicznych* (47): *KrowObr* 22, 50v, 124, 221v; *SarnUzn* G5v; á czemuś by mu to tenże Pifarz listu tego do Hebreow przyczytał/ iż on ná początku ziemię záłożył/ ábo vgruntował: á iż też y niebiośá są spráwą rąk iego? Skąd to koniecznie płynie: iż ieftli on zákládał fundáméntá ziemię/ y niebiośá ręką śwą robił/ tedy iuż przedtym był *CzechRozm* 35v; bo koniecznie to nigdy nie było áby w rok po vrodzeniu śwym Saul krolem zoftác miał/ gdyż był vrośłym mężem/ ktory wzrostem inne Izráelczyki przewyźszał/ y lyny iuż ná ten czás miał. *CzechRozm* 139; Abowiem ieftliby człówiek/ iáki ieft sam w sobie z przyrodzenia swego/ mógł to krolestwo poznác/ [...] tedyby koniecznie/ ábo to krolestwo duchownym nie było/ ábo on musiałby nie być cieelnym Adámá pierwfszego synem. *CzechRozm* 185, 27v, 36v, 39v, 46, 46v (18); Bo gdzieć będzie zła y bezboźna wiárá/ tedyć też pewnie nigdy z siebie owocow dobrych nie wypuści. A gdzie też dobra y z Bogá będzie/ koniecznie złych nie wyda. *CzechEp* 57, 29, 190, 219, 329; *NiemObr* 85; *Phil* K; A gdy wyrzeli oni obcy ludzie beftyą wiszącą v ręki iego/ mowili ieden do drugiego; Koniecznie ten człówiek ieft mężoboycá [*Utique homicida est homo hic*] *WujNT Act* 28/4; *WysKaz* 33.

Zwrot: »koniecznie musiec« [szyk zmienny] (15): *KrowObr* 145; *BudNT przedm* b2v; Abowiem ieftli to iuż ták ieft iáko ty chceś/ iż człówiekiem tylko ieft Iezus Chrístus/ á nie ieft [...] syn Boży: tedy koniecznie musí być stworzenim/ á nie stwórzycielem. *CzechRozm* 65v, 23v, 178v, 179; Iż ieftli słowo to/ ktore też ieft Bogiem/ iáko y Bog óciec/ tworzyło/ tedy koniecznie będzie musiało być drugim/ á nie tymże istym/ Bogiem. *CzechEp* 198, 7, 144, 214, 231, 276, 306, 374; *WujNT* 403.

b. *Podkreśla autorytatywne wypowiedzenie się na temat jakiegoś wyżej postawionego problemu [w tym: z przeczeniem* (17)] (19) : iákie osoby nawięcey [Jezus] treftał y karał? Koniecznie nie ták bárzo ludzi pófpolite/ iáko Bifkupy/ dokthory/ y Fáyryzeufze napřednieyfsze. *KrowObr* C2v; Ieftli też iefttze rzetelś: Iż my thego znáku/ nie dla tego vkázuiemy/ áby to drewno ludzie chwalili/ ále iżeby pátrząc ná ten znák ku więtszemu nabożeństwu pobudzeni byli? Ozdobna tho konietznie wymowká *KrowObr* 94; A otrzymże tam rádzili? konietznie nie otym/ áby Pan Krystus Syn Boży/ y iego prawdá po wfszyftkim świecie flynęła *KrowObr* 132v, 98v, 134v, 180, 187v, 191v, 195; Idz á pytay brzemienney ieftli wytrwawfszy dziewięć miesięcy swych/ może żywot iey wfobie zatrzymác płód. A iam rzekł/ koniecznie niemoże pánie [*Non potest Domine Vulg*]. *BudBib* 4. *Esdr* 4/40; Iefzczę

cię pytam/ wierzyli temu/ iż też pod pierwszym przymierzem/ znali ludzie Boga [...] y w nadzieję łaski jego/ bezpiecznie sobie poczynali? (-) Koniecznie nie inaczej wierzę. *CzechRozm* 22; Izali nas na to Bog wzywa? [...] abyśmy my nie dobrego nie czyniąc tak sobie proznawali? Koniecznie nie dla tego. *CzechRozm* 215, 32v, 103v, 160, 172v, 179v; *CzechEp* *2; *NiemObr* 10.

4. *Jako podkreślenie czyjegós negatywnego stosunku do zagadnienia (3)* : bacząc Nowowierniki być tak bárzo vpornymi/ żeby koniecznie Czyśćá [!] nie przyznali *WysKaz* 37.

Zwrot: »koniecznie nie chcieć« (2): O fzymierczy panyey Svchorzewfkiey ferowye [!] pithan yeflyby pomocnykiem bill, abo o them nyeczó wyedzial, Nycz ynnego konyecznye znacz nyechczial yedno tho yfch gdi v kłyżafzny [...] bill thedi pacholek przyachal powyadayacz o zabiczyv panyey they to. *LibMal* 1543/74; *CzechEp* 179.

5. *Podkreśla zaimek uogólniający: w ogóle (1)* :

Szereg: »koniecznie albo owszeki« (!): Venies exspectatus neque solum nobis, id est tuis, sed prorsus omnibus, Ale Koniecznie álbo owfzeki wżiftkim. *Mącz* 327a.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (1)* : Finite, Koniecznie. *Mącz* 127d.

ZCh